

II. tečaj
1849.

V četrtek 2. vel. serpana.

5. list
II. polovice

Pesmi Metliških kresnic,

(K spisu „Kres v Metliki“ str. 30.)

I.

Bog daj, Bog daj dober večer,
Hišni oča, hišna mati!
Daj Bog, Marija!
Daj dobro léto.

Mé smo nocoj k vam pertekle,
Dober večer vam pernesle.

Mé smo nocoj malo spale,
Ker smo polje varovale.

Mé smo peršle, da b' nam dali,
Vedro vina, dva cekina.

Nam ne date vsiga téga,
Čmo vam vzeti mlado hčirko,
Mlado hčirko za kresnico.**)

Čmo jo peljat' v zelen travnik,
V zelen travnik, pomoravnik.

Čmo ji splesti zelen krancelj.
Zelen krancelj, pomorancelj.†)

Čmo se tam z njo poigrati,
Kakor mati se z detétam,
Kakor kočka se s piščétam,

Kot se golob z golobico,
Kot se hčirka z jabučico.

Da b' rodilo žitno polje,
Žitno polje, vinske gore.

Vsaka terda vedro vina,
Grebenica tri, četeri.

Vsaki snopek po koplenek,
Razstavnica tri četeri.

II.

O Janez, o Janez, preljubi svet'
Šentjanž!
Presvetiga Šentjanža, kerstnika
božjiga!

V pušavah je prebival
V tri in tridesetim lét',
Njegova postlja bila
Je terda škatica,
Njegova jed je bila
Oj prapro korenje.
Njegova pit je bila
Oj rana rosica.
Rosico je zamudil,
Je cel dan žejin bil.

*) Ti dve verstici se pri vsih prenehlejih I. pesmi ponavljajo.

**) Če je nar mlajši otrok možkiga spola, pojejo: „Mlad'ga sinka za kresnika.“
(Zastran nenavadnih besed poglej zadnjo stran.)

†) pomorancelj ne pomeni mende nič, le toliko, da se veže z besedo
„krancelj“ (venec.)

Kersti Janez dete
 To dete majheno.
 Kako ga bom kerstil,
 Ker nisim kerščen sam?
 O Janez ti si kerščen
 V telesi maternim.
 Tvoja hotra je bila
 Sveta Veronika,
 Tvoj boter bil od tamkej.
 Kjér solnce doli gre.
 Na to sta perletela
 Bela goloba dva.

Pervi je pernesel
 Gorečo svečico,
 Drugi je pernesel
 Sreberno kanglico.
 Zdaj te kerstim dete
 V imen' Boga Očeta,
 Sina, svet'ga Duha.

Mé se od vas opotočimo,
 Vas pa Bogu izročimo.
 Daj Bog Marija
 Daj dobro leto.

Strah v gradu.

(Povést.)

Že je bilo preteklo dobriga pol leta, kar so počivale kosti rajniga in zadnjiga možkiga posestnika neke grajšinice v miru in pokoji. Le sama vdova vsa v žalosti prebiva še v zapušenim gradičku. Neko noč jo v sladkim spanji prebudi ropot, odpiranje, zapiranje in luskanje z vrati. Kdo si mora nek biti, reče žena, sej imam vender jez vse ključe pri sebi. Kar se v stanici, kjer je nje mož v gospodu zaspal, sliši, kakor bi bil kdo vse stole in mize prekucnil. Žena ima vender toliko pogumnosti, da vstane in gre gledat, kaj de je. Ali komaj odpre duri, že vidi nekoga pri družih vratih iz sobe zginiti, kateri se ji zdi posebno po obleki rajnimu možu podoben. Strah in groza ženico prevzame, hití urno v postljo pod odejo. Pa zmeraj vidi pred očmi rajniga moža, blediga in prepadeniga. Vroč pot ji na čelu stoji, in do beliga dne ga ni mogla stisniti očesa. Še le ko se je jelo zlatò solnce iz-za gor kazati, malo zaspi; ali le kratkò je bilo še to njeno spanje. Zbudé jo dekle, ravno tako prestrašene, kakor sama; od strahu jim besedi zmanjuje, pripovedovajočim, kaj de so po noči slišale. Boječa, kakor vse ženske, se da pregovoriti, ker je od zdaj več dni zapored po gradu tako strašilo, da gre v vas stanovat. Vsa vas je pomilovala ubogo vdovo, da mora toliko strahu prestati. Vse govori od strahu in še blizo gradu se ni nobeden upal.

Perpetilo se je pa nekoliko tednov po té zgodbi, da so ravno vojaki skozi to vas šli, in da so se za-

volj počitka nekaj dni obotavljali. Na nekterih vprašanje, čigav de je ta gradič, zvejo kmalo, de je zapušen, in sicer le zavoljo strahu, ki vsako noč po njem roji.

Zmeram sim slišal praviti, reče čversti junak z veliko černo brado in dolgimi berkami, da je strah na sredi votel, okoli kraja ga pa nič ni; rad bi vedel, kdo vam take norce brije. Le povejte mi v kateri stanici svoje burke vganja, zvečer pojdem tje, vzamem saboj nabasano puško in oestro sabljico, kmalo bomo strahu imeli. Berž in radi mu vse dopovejo, in ko se mračí, jo vojak proti gradu maha. Ko pride v stanico, se vleže na postljo, puško in sabljo pa zraven sebe nasloni. Ni bilo dolgo, že vojak prične smerčati. — Proti polnoči ga zbudi ropot. Naglo plane kviško, in z napetim petelinam čaka strahu. Ropotanje se le bližej pomikuje, ravno pred sobo prekucne še sklednik — vrata se odpro — prikaže se v belim oblačilu sivobradat mož — puf — vojak nanj vstrelí. — Oestro zarenčí strah, in mu . . . svinčenko nazaj verže. Vojak tega nikakor ne pričakovavši, se prestraši, začne se tresti in prositi, de naj ga saj pri življenji pusti. — Strah stopi k njemu, ga po eni plati glave čisto obrije, in mu na tisti strani obraza tudi brado in berke postríže. Vojak se ni upal braniti. Ko strah delo dokonča, odide. — Ali vojak, ki še ni dobro vedil, kaj de se je z njim zgodilo, ta je jutra težko čakal. Že streže ob kraji gradiča zjutraj dokaj ljudi, vedični, kako sta se vojak in strah gledala. Ali ko vidijo vojaka kakor zdivjaniga iz grada planiti, po eni plati černiga in kosmatiga, po drugi pa beliga, niso vedili, ali bi se mu smejali, ali bi ga milovali. Zdaj jim začne dopovedovati, kakšin de je strah. Kaj mislite, de se kaj boji? reče, kaj pa de, še puška mu ni kos. Kaj mi naredí, kroglico mi nazaj verže, in na zadnje me pa takole spačí, kakoršniga me zdaj vidite.

Kakor ogenj gre ta zgodba po vsih hišah. Zdaj se še le vse boji, blizo grada priti. Zvé to vse tudi stotnik. Čuden sicer in smešen se mu ta prigodek

zdi, ali vender mu hoče v okom priti. Zvečer si da nesti v ravno to sobo dve puški, obe basane. Se tudi vleže na postljo, ali ne zaspi, nekaj bere, in že meni, de ga danas ne bo strah obiskal. Vgasne luč. Kar so jele vrata in duri pokati. Stotnik se pripravi, vzame pušo v roko. Po strašnim ropotanju stopi strah v sobo — stotnik streli, in kroglica odbije strahu pol ušesa. Ko stotnik še drugo pušo zagradi, strah pa na kolena. Za božjo voljo ga prosi, mu življenje pustiti, obljubvaje, mu vse na tanjko razodeti. Stotnik ga prec prime, in pokaže zjrturaj ljudem vasi strahú, kteriga so vsi poznali. —

Polaknila sta se bila dva poredneža po smerti posestnika na grad. Mislila sta lahkoverno, boječo vdovo iz gradu pregnati, če bota prav strašila. In tako sta si bila gradú za majhno ceno svesta. Ponarediti sta si bila dala ključe do nekaj vrat. De je bil pa strah vojaku svinčenko nazaj vergel, je bilo takó: ko je vojak zaspal, se goljuf tiho blizo postlje priplazi, in mu kroglico iz puške vzame. Kaznovana sta bila oba, kakor sta zaslužila. Tak je strah le: ali kak hudoben slepár, ali je pa samo domišljevanje.

Nace Dolinar.

Življenje — léto.

(Konec.)

Vélikiga Serpana solnce hudo pripeka, pot poliva kmetovavca na polji, de po hladivni senci hrepeni in na njivi omaguje. Grom doní, treska, se bliska, pasji dnevi vladajo in zemljo suša tare; vender nektero sadje obrodí, terta sosebnó moč dobiva, kmet mlatev obhaja in shrambe napolni. — O tem času je človek veljak, se je dela naveličal in kar je zamudil, zdaj ne bo perhitel. Čednosti se z vsim sercam vda, je odkritoserčin, je kakor na životu, tudi na umu dozorel, skušnja ga je zmodrila in dobre svete vé dajati. Ako se je jako vojskoval in dobro v svojim stanu obnašal, bo zdaj tudi venec časti in slave njegovo glavo ovil, svetinjo na persi pripel in njegovo

ime prihodnosti v hvaležin spomin izročil. Izpostavljeno je pa njegovo premoženje mnogim okoljšinam in naključjem. Njegovi zakladi so lahko vruga plen ali ognja rop. Ako ga je pamet na poti čednosti in pravice vodila, ako je hišo modro vravnal in vse reči v red djāl, bo z mirnim in pokojnim sercam v 48. leto stopil.

Kimovca sadje klatijo, sušē in spravijo; čebelar pobere čebelam sterd, de jih zamore po zimi pitati. Vsa poletenska radost je minula, listje rumenī, bolj pogosto dežuje in terda jesen se bliža. Kimovec nam deveto dobro človeškiga življenja pred oči stavi. — Akoravno si je človek v svojim stanu z lepim obnašanjem čast, bogastvo, mogočnost pridobil, otroke lepo zredil in preskerbel; se vender vsimu blagostanju vkljub vidno stara. Jed in pijača mu ne diši in mladosti veselice ga ne prevedrijo; marveč ga njena perurnost boli; pogum mu vpada; je dolgočasen in cmerin, ko 54. god obhaja.

S Kozoperskam že tudi terda jesen nastopi, vinogradnik še vesel tergategv derži, mošt preša in sode napolni. Dan je krajši, trava na polji vsahne in se vsuši, listje odpade, jesenski vetrovi bučijo, zemlja postane pušava, slavček nič več ne gode, volē na pašniku ne muka, ptičje petje je vtihiilo, in mnoge so se v gorkeji kraje podale. Golazen se v zemljo zarije, in vse stvari pred zimo omedljujejo. — Človek v deseti dobi je temu mescu podoben. Zdaj se ga starost z vsimi svojimi slabostmi oklene, serčnost mu vpade, vid tamni, duh in spomin slabita. Težje diha, kašelj in druge bolezni ga nadlegvajo, sosebno, ako je v mladosti nezmerno in razujzdano živel, in težko bo že do 60. léta dospel.

Listnika že zima na duri poterka, burja vleče, sever brije in nobeniga sadú se ne moreš nadjati. Zdaj že vsak vživa, kar si je pridobil in pridelal; kdor pa ni o pravim času žel in spravil v žitnice, bo lakoto terpel. — V enajsti dobi je še starčika glava bela kot sneg, telo je velo in rado ga zebe, ker serčne žile niso več tako krepke in gibčne, kerv že zlo počasi teče. Vse njegovo pri-

zadetje je brez vspeha, in vtepa se mu, ako ni v boljših letih na starost mislil. Zdaj spregleda, kako abotno je v mladosti ravnal; veselje mu razjasni obličje, ali se pa žalosti tamni oblak nad njegovo čelo vleže, in sam se že želi svoje težê znebiti.

Hudi mraz Grudna vse rastline prevzame in zamori, ko de bi nikoli več ne imele kliti in sadu obrodit; zemlja zmerzuje, vse je mertvo in golo, severja studna sapa brije. — Gruden tudi človeško življenje zgrudi. Brez upa, de bi se mu kdaj na bolje obrnilo, se perpravljaja sivoglavec na smert, udje mu oterpnejo in oblesené, oslabi, malin njegoviga življenja se vstavi — človek vmerje. — Kakor se v natori vse spreminja, cvete, obrodi, dozori; ravno tako telo človeka cvete, se razširi in uvenuje. Slabo, nježno dete postane krepák mladeneč, možk, veljak in častitljiv starček. Kratko je človeško življenje, minljivo vse, kar ga obdaja, in vsako posvetno veselje mini in v hipu plava. Blagor mu, kdor je v pravim času in dobro seme sejal, njemu bo tudi smert prijetna herv za prestop iz tega v drugo boljši življenje.

Marn.

Hrast in lipa.

(Basen.)

V vertu sta že dolgo časa skupej rastla hrast ino lipa. Hrast je bil sploh preveč prevzetin. Prav redko se je s ponižno lipico pomenkval; večidel je sam seboj govoril, si prihodnje čase svoje krasnosti ino terdnosti že domišljával. Kakikrat se ozre na lipico, jo zaničevaje, rekoč: Ti še vredna nisi, blizo mené rasti; zanaprej ti pa povem, ne boš več mogla tu pri meni stati. Saj ti mora že znano biti, de bom veliko več prostora potreboval, de se bom zlo razširil, ker sim že zdaj tako košat ino debel. Uboga lipica mu na to v svoji ponižnosti prijazno odgovori: Navajena sva se sicer; tode če boš resno silil, ti zamorem svoj prostor prepustiti. Poprej pa, ko to doveršim ti moram, ko tvoja prijateljica nekaj še povedati,

nekaj za-te prav važniga! — Nato reče hrast ošabno: Govori! — Jame lipa: Že tri noči so, odkar majhen červec sem k tebi prihaja, ino nenehama v tvoje deblo ver-ta, jaz mislim, de pride notri do jedra, ino ti pogineš, ako si ob času ne boš pomagal. — Kaj, reče hrast, kaj tako majhno reč bom porajtal? Naj grize ino ver-ta, kolikor ho-če, cerviča se še ne vstrašim! Ali tukaj se je ošabnež močno osmodil. Še trije meseci niso bili pretekli, ino že jame v pomladanski krasoti se sušiti. Červec je namreč prevertal, — ino napihneni hrast je od dne, do dne vid-no bolj medlel, dokler ni popolnoma vsahnil. O zadnjim odahnenji še zdihne: Lipa! ti si resnico govorila, ino ti nisim veroval, torej boš ti tu kraljevala, jaz pa bom pre-rano tla gnojil, zdaj spoznam: Kdor majhne reči ne porajta, se skor vselej vrajta. Spoznam pa tudi: Kdor sam sebe povišuje, prazno glavo oznanuje; kdor visoko léta, se nizko vsede. *I. Obalo.*

Leo Proner.

Blizo Celjovca je v létu 1550 rojen bil Leo Pro-ner. Bil je jako umetin mož. Iz srebra, zlatá, lesa in slo-nove kosti je tako majhine reči izrezoval, de so se njih sestavki in deli s prostimi očmi komaj spoznali. Iz njego-vih umetnih rok je prišlo dosti nežno izrezanih križčikov, mertvaških glav, perštanov, konjičkov z jezdicam vred, kateri so tako majhini bili, de so se lahko skoz šivankino uho porinili. Na kosček popirja, kteriga je zerno graha pokrilo, je spisal 12 očenašev in vero; v sredi je bila podoba križa, sv. Marije in sv. Janeza. Na črešnjevo zerno je zrisal Očenaš; na drugo osem glav; na tretje 12 Aposteljnov. V votlini na zadnje imenovaniga zerna se je našlo vse orodje Kristusoviga terpljenja. Njego-vo nar slavnjši delo pak je bilo peresni nožek, kteriga je tačasni nadvojvoda avstrijski, Ferdinand, v dar do-bil. V votlim deržalu je bilo 13 iz slonove kosti izdelanih skrinjic. Na eni platnici je bilo popolnoma ime nadvojvoda.

Na notrajni strani na pergamen spisana pratika léta 1606. Na družih platnicah se je bral govor 117ga psalma: „Hvalite gospoda vsi neverni, hvalite ga vse ljudstva“ v 21 jezikih spisan. V desetih skrinjicah je bilo 1500 raznih majhnih reči, nar več hišniga orodja. V drugih treh pak železna denarna-skrinjica. V ti skrinjici so bile naslednje reči: Sto kosčikov s čerko F zaznamovanih zlatih; koščene in zlate, pedanj dolge verižice; črešnjevo zerno, v katerim je tičalo 24 pladnikov, 12 nožičev in ravno toliko žlic. Dalje: v sredi preboden, na obadveh koncih v štiri dele razcepljen otročji las, ki je na črnim popirji ležal.

Z ostrimi očmi, in nežnimi rokami obdarjen, se je Leo Proner o prostih urah do 80ga leta z izdelovanjem imenovanih in tim enakih reči pečal. — Kaj vender človeška umetnost ne zamore!

Bernard Tomšič.

Pasji petersšilj.

Pasji petersšilj (*Gartenschierling*) je strupeno zelišče. Posebno ženske ga morajo dobro poznati, da ga v kuho ne denejo, ker sta si s pravim zlo podobna, in tudi rad med njim in krebulico po vertih raste. Tako le ga spoznaš: perje je spodej svitlo in večji od petersšiljeviga. Ako ga zmaneš, po česnovu smerdi.

Kmetica, ki pasjiga petersšilja od praviga ni ločila, ga možu z mesam skuha. Kmalu po jedi ga začne v trebuhu červičiti, jame otekati, život višnjev (plavkast) postajati, zmiraj težje sope, pred očmi pse in mačke vidi, bléde in o polnoči že žalostno sklene.

Nenavadne besede v tim listu.

Golazen, gole živali, ki lazijo: červi, gliste i. t. d. — *Koplenek* ali mernik. — *Nježno* ali *nežno*, namesto † *cárta*no. — *Plen* (*Beute*) je to, kar si kdo silama pridobi, kakor si morajo vojšaki na vojski, tolovaji in zverine. — *Pomoravnik* (travnik pomoravnik) to je, pri morji. — *Prapro korenje*, to je prapretovo. — *Pladnik*, namesto † *taler*. — *Razstavica*, razstavka ali stavek — kúpec snopov na njivi pri žetvi.